

<http://uard.bg>

New Knowledge Journal of Science

Списание за наука „Ново знание“

Academic Publishing House "Talent"
University of Agribusiness and Rural Development - Bulgaria

Академично издателство „Талант“
Висше училище по агробизнес и развитие на регионите - Пловдив

CONTEMPORARY TRENDS ON THE LABOR MARKET IN BULGARIA

Stefan Filipov

Vasil Levski National Military University – Veliko Tarnovo, Bulgaria

Key words:

labor market
employment
unemployment
demand
workforce

Abstract

The development of labor market policy focuses on more active actions to support the restructuring of the workforce and increase its mobility. The predictability of economic developments and the effects on employment is not high and still remains within the short-term events, but not with an extended character. The development of models to predict the needs of the workforce is imperative for closer linking policy on the labor market with periodicity in the dynamics of the economy. The focus is on the flexibility of labor market and opportunities through its increase to strengthen the mobility and adaptability of the workforce to dynamically evolving labor demand.

СЪВРЕМЕННИ ТЕНДЕНЦИИ НА ПАЗАРА НА ТРУДА В БЪЛГАРИЯ

Стефан Филипов

Национален военен университет „Васил Левски“ – Велико Търново

Ключови думи:

пазар на труда
заетост
безработица
търсене
работна сила

Резюме

В развитието на пазара на труда политиката се концентрира в по-активни действия, насочени към подкрепа на реструктурирането на работната сила и повишаване на нейната мобилност. Предвидимостта на икономическите процеси и ефектите върху заетостта не е висока и продължава да остава в рамките на краткосрочните събития, а не е с по-продължителен характер. Разработването на модели за прогнозиране потребностите от работна сила е наложително за по-тясното обвързване на политиката на пазара на труда с периодичността в динамиката на икономиката. Фокусът е върху гъвкавостта на трудовите пазари и възможностите чрез нейното повишаване да се засилят мобилността и адаптивността на работната сила към динамично изменящото се търсене на труд.

ВЪВЕДЕНИЕ

Проблемите на съвременния пазар на труда са обект на нарастващ интерес в научните изследвания, политическите дискусии и управленската практика. Актуалността на изследваната тема за въздействието на различни политики, програми и мерки върху националния пазар на труда е обусловена от това, че в последните години прилагането на определени програми и мерки играе все по-нарастваща роля в България и се използва като основен инструмент за

въздействието върху пазара на труда, както на регионално, така и на национално ниво¹.

Основополагащ момент в развитието на пазара на труда и на заетостта в България обаче остава този за формирането на последователна и устойчива стратегия за икономическо развитие с ясна визия за

¹ Терзиев, В. Арабска, Е. 2015. Изграждането на функциониращ пазар на труда в периода на преход на българската икономика. Научна конференция с международно участие „Иновации в образованието“, 25-27 септември 2015 г. ШУ „Епископ Константин Преславски“. Годишник на ШУ „Еп. К. Преславски“, Т. XIX Д Педагогически факултет, ISSN 1314-6769, Научни трудове от конференция, 82-95.

структурирането на икономиката и за търсенето на труд в средносрочен аспект. Деиндустриализираната българска икономика предопределя настъпилата промяна в структурата на търсене на труд в България и в сегментирането на заетостта². На единия полюс е намаляващата висококвалифицирана работна сила, а на другия – нарастваща маса нискоквалифициран труд. Подобна структура на работната сила трудно би захранила „интелигентен“ икономически растеж и съществен растеж на икономическо развитие въобще. България изпитва сериозни трудности с осигуряването на качествена работна сила от специалисти със средно образование, добре подготвени професионалисти с необходимите комуникативни способности и умения за работа със съвременни технологии. Изтичането на специалисти от „среден клас“ от страната в допълнение към продължаващата емиграция на младежите очертава не само количествени, но и качествени проблеми с работната сила в следващите години³. Продължаващата вече няколко години стагнация в икономиката ще приключи в следващите години и тогава оживяването на търсенето на труд ще срещне ограничението на предлаганата нискоквалифицирана работна сила. Ето защо страната има да реши в кратки срокове два много съществени въпроса, които са извън пазара на труда, но пряко го засягат: първият е за това, как да се стимулира създаването на работни места, а вторият – в какви сектори на икономиката ще се създават тези работни места: в сектори, осигуряващи висока производителност и конкурентоспособност, или в традиционни и ниско производителни сектори. Решението на тези два въпроса ще предопредели и бъдещото развитие в по-далечни хоризонти – промяна към по-висок икономически растеж, подкрепен от производителен и конкурентоспособен труд, или развитие в рамките на съществуващата ниско ефективна и технологично остаряваща икономическа структура, търсеща евтина работна сила.

ТЪРСЕНЕ НА РАБОТНА СИЛА

През 2014 г. се наблюдава стабилизиране на пазара на труда и нарастване на търсенето на работна сила в бюрата по труда. През годината се отчита най-значителният брой заявени свободни работни места в реалната икономика от почти десет години насам. Анализът на данните за първичния пазар очертава положителни тенденции на постепенно нарастване от 2011 г. насам, като през 2014 г. то е осезаемо и достига нивата отпреди икономическата криза (2006

г.) Същевременно местата по програми за заетост и по насърчителни мерки от ЗНЗ намаляват.

В бюрата по труда през 2014 г. са заявени общо 231836 свободни работни места (на първичен пазар, по програми, по насърчителни мерки от ЗНЗ и по схеми на ОП „РЧР“) – с 16130 места повече (7.5%) в сравнение с 2013 г. В структурата на заявените работни места в бюрата по труда трайно преобладаващ дял (69.4%) има първичният пазар. Останалите, близо една трета, са за субсидирана заетост – 21.3% за програми за заетост, 8.4% по схеми на ОП „РЧР“ и 0.9% за насърчителни мерки от ЗНЗ.

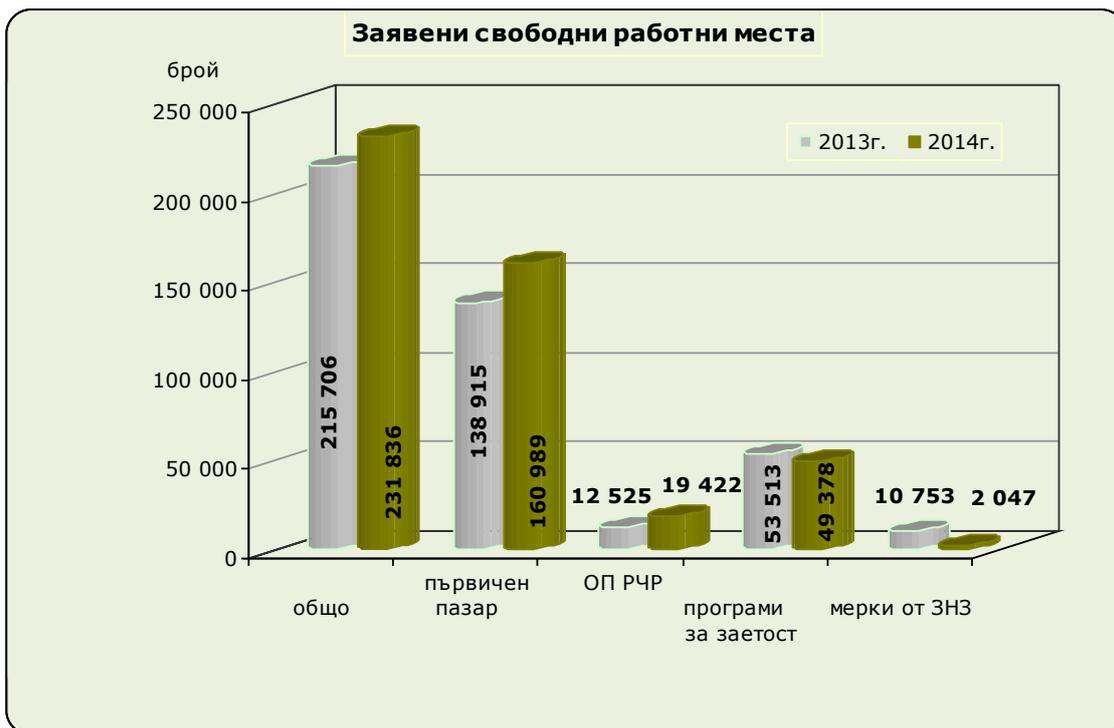
На първичния пазар са обявени 160989 работни места, които се увеличават с 22074 места (15.9%) спрямо 2013 г. (Фиг. 1). Периодът на нарастване на свободните работни места на първичния пазар след 2011 г. се характеризира с увеличаващ се темп, който достига връхната си стойност през 2014 г. (15.9%). Търсенето на работна сила в бюрата по труда в реалната икономика е приоритетно. Делът на първичния пазар от всички работни места се запазва висок и нараства в сравнение с предходната година с 5.0 п.п.

Проследявайки месечната динамика на местата, заявени на първичния пазар, се наблюдава аналогия с 2013 г., като се следват традиционните годишни колебания (Фиг. 2). Запазват се пиковите моменти в търсенето на работна сила. Най-големият брой обявени работни места през месеците април, март и май е свързан с предлагането на сезонна заетост, когато стартират дейности в селското стопанство и започва подготовката за активния летен сезон в туризма. През септември значителният ръст е във връзка с началото на учебната година. През всички месеци на 2014 г. се наблюдава нарастване на годишна база спрямо съответните месеци на 2013 г. Традиционно, по-голямата част от заявените места на първичния пазар са от частни работодатели – 101521 места, като се отчита нарастване с 14593 места. Относителният дял на частния бизнес от местата на първичния пазар е 63.1% и отбелязва слабо увеличение (с 0.5 п.п.).

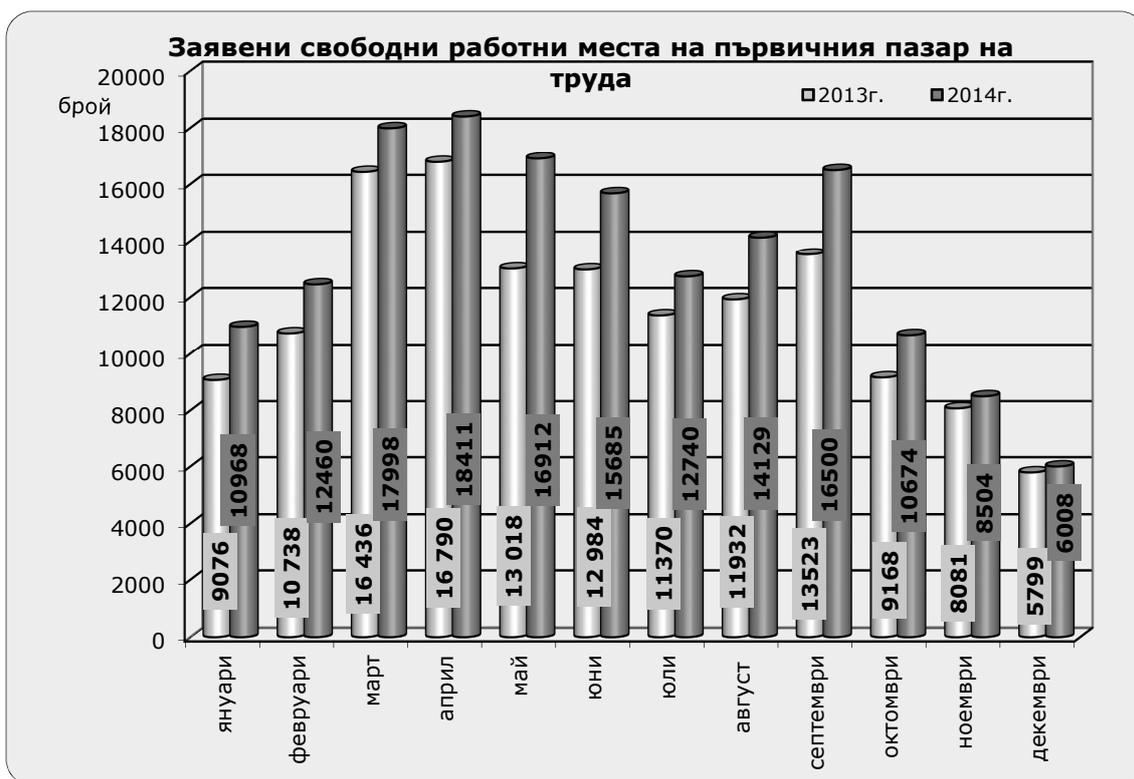
Непосредствен резултат от започналото бавно икономическо възстановяване в страната е предпазливото и слабо разкриване на нови работни места. През годината новоразкритите в бюрата по труда са 8915, като нарастването им е с 834 (10.3%) в сравнение с 2013 г. Делът им в структурата на заявените работни места на първичния пазар остава почти непроменен – 5.5% с 0.3 п.п. по-нисък. Най-голям брой новоразкрити работни места са заявени през месеците март, април и май, свързано със сезонната заетост. Преобладаващата част от новоразкритите места са за лица без квалификация. Най-много нови работни места са обявени от преработваща промишленост (2690), от търговия, ремонт на автомобили (1188) и от хотелиерство и ресторантьорство (788).

² Терзиев, В. Влияние на активните социални политики и програми в периода на активни трансформации на икономиката в България, Примакс – Русе, 2015.

³ Терзиев, В., Арабска, Е. Социални политики за въздействие на пазара на труда в България. Seventh International Scientific Conference KNOWLEDGE FOR CAPABILITIES AND SKILLS, 4-6 December, 2015, Bansko, Bulgaria. International Journal Knowledge, Scientific Papers, Vol. 11/1. 2015, ISSN 1857-92, 248-255.

Фиг. 1. Заявени свободни работни места

Фиг. 2. Заявени свободни работни места на първичния пазар на труда

Сезонната динамика е характерна за първичния пазар и продължава да определя търсенето на труд и варирането в броя на заявените работни места през месеците. В бюрата по труда са заявени 17854 като сезонни места - с 3363 места повече от предходната година. Техният дял в рамките на първичния пазар достига 11.1% (с 0.7 п.п. повече).

Сезонните места се увеличават от началото на годината до месец март (4232). През май и юни, когато трудовият пазар се насища с работна сила, започват постепенно да намаляват. В края на разглеждания период рязко спадат и през декември се понижават до 42 места. Търсенето на сезонни работници, както и в предходни години, е най-

голямо в хотелиерството и ресторантьорството (6077 места), в селското стопанство (3890 места), в преработващата промишленост (2432 места) и в търговията (1364 места).

Анализът на заявените работни места в реалната икономика по *икономически дейности* показва, че се запазват сферите, в които традиционно местата в количествено отношение са най-значителни. Трайно на първичния пазар най-много като брой и като дял са работните места от преработваща промишленост (42757 места или 26.6%), от търговия, ремонт на автомобили (23165 места или 14.4%) и от хотелиерство и ресторантьорство (15208 места или 9.4%). Следват местата в административните и спомагателни дейности (11014 места или 6.8%), в селското, горското и рибното стопанство (10201 места или 6.3%), в строителството (8429 места или 5.2%), в образованието (8030 места или 5.0%), в операции с недвижими имоти (7282 места или 4.5%). Отчита се нарастване на търсенето на работна сила във всички дейности с изключение на държавното управление, където има намаление с 2173 места, и на финансовите дейности, където са с 95 места по-малко. По-съществено увеличение е отбелязано в преработващата промишленост, в търговията, ремонта на автомобили, в хотелиерството и ресторантьорството.

В *професионално-квалификационната структура* на заявените работни места като цяло не се наблюдава съществена динамика. Увеличава се търсенето на работа за всички професионално-квалификационни групи (специалисти, работници и нискоквалифицирани кадри). По-значително е нарастването на заявените работни места за безработни със специалност (с 15.1%). В рамките на местата за квалифициран труд обаче рязко се покачва, с близо една пета (19.3%), търсенето на специалисти с висше образование. Запазва се трайно тенденцията на приоритетно търсене на *нискоквалифициран труд* в бюрата по труда. Делът на местата за безработни без квалификация и с ниско образование остава висок (73.2%) и дори отчита слабо увеличение от 0.7 п.п. Обявените работни места за безработни без специалност и професия като абсолютен брой са 117765, като нарастват със 17070 места (17.0%). На първичния пазар интересът към този вид труд е значителен. Съществено влияние върху търсенето на работна сила без квалификация оказва сезонният фактор. Динамиката се характеризира с пик през месеците април, март и май, като най-голям прираст е отбелязан през месец март. Безработните без специалност и квалификация са една от целевите групи и на субсидираната заетост, което поддържа тенденцията на тяхното активно търсене чрез бюрата по труда през по-голямата част от годината.

На второ място в структурата на обявените в бюрата по труда от първичния пазар свободни работни места са *местата за специалисти*. Интересът към

безработни със специалност остава почти непроменен спрямо 2013 г., като делът им е 16.1%, т.е. с 0.1 п.п. по-нисък. През 2014 г. 25785 места са за специалисти- с 3376 (15.1%) повече. Продължава от предишните години по-голямото търсене на специалисти с висше образование, отколкото със средно специално образование. За лица с висше образование- 75.9% от местата (19579 места). Нараства както относителният им дял (с 2.7 п.п.), така и броят им (с 3169 места). Най-търсени са специалистите в сферата на образованието, на услугите, на икономиката и правото, на здравеопазването. Обявените места за специалисти без висше образование се запазват като брой (6206 места - с 207 повече) и съставляват 24.1% в структурата на всички обявени места за лица със специалност на първичния пазар, който е с 2.7 п.п. по-нисък от предходната година.

Търсенето на безработни с *работническа професия* също е повлияно от сезонния фактор. За безработни с работническа професия са обявени 17439 свободни места - с 1628 (10.3%) повече от предходната година. Те са с най-малък относителен дял (10.8%) от заявените на първичния пазар места, който слабо намалява с 0.6 п.п.

Липсата на квалифицирани кадри е проблем за бизнеса. Независимо от сравнително високата безработица, немалко работодатели срещат сериозни трудности с намирането на необходимите кадри. Голяма част от младежите нямат квалификация или опит, а възрастните притежават морално остарели знания. Разликата в съотношението висококвалифициран / нискоквалифициран персонал в някои производства се увеличава поради високото ниво на технологиите и модерното оборудване. Предлагането на умения изостава от промените в търсенето на умения. Разминаване се наблюдава в структурата на регистрираните специалисти и на търсенето на работна сила с различни специалности и умения, както и в търсенето и предлагането на работна сила с работнически професии, като се констатира дефицит от определени категории работници с определена квалификация. С всяка следваща година се засилват потребностите от технически и инженерни кадри, явява се липсата на лекари и медицински сестри, както и на други професии, които изискват висока компетентност и продължителен опит.

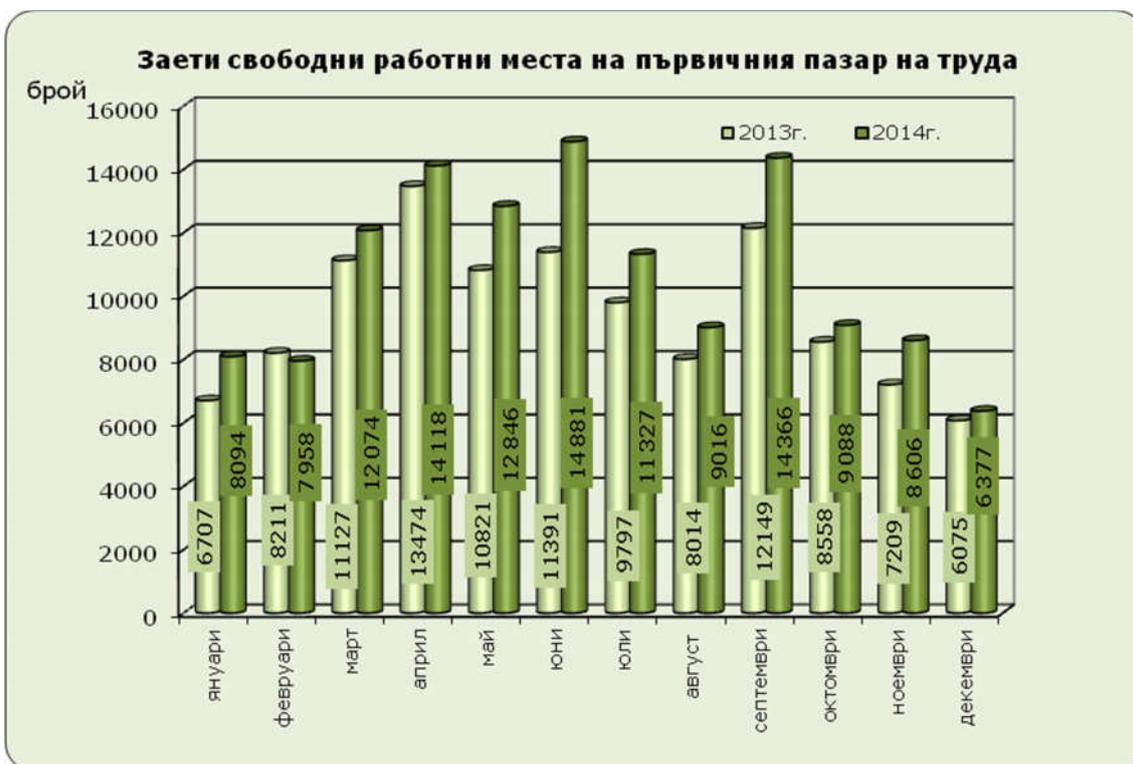
Анализът на заявените работни места в реалната икономика по *професии* показва, че най-търсени чрез бюрата по труда, както и предходната година, са работниците в шивашкото и текстилното производство (шивачи, машинни оператори в текстилното, шивашкото, кожарското производство и др.) с обявените за тях близо 14100 места. Целогодишна е активността в търсенето на преподаватели по общообразователна подготовка в средното образование, начални учители, преподаватели в центрове за професионално

обучение, като местата достигат 11300. Значителен е броят на заявените места за продавачи в магазини, посредници в търговията и продажбите (7900 места) и за работници в селското, горското и рибното стопанство, за градинари и растениевъди, за животновъди (7800 места). Голямо предлагане на работни места има за персонал в хотели и ресторанти - сервитьори и бармани (над 6800 места), готвачи (близо 5000 места). Значително е търсенето на водачи на тежки, леки автомобили и автобуси (близо 4600 места), на персонал, полагащ здравни грижи за болни хора, за деца и помощници на учители (4400 места), на монтажници (4000 места), на персонал, осигуряващ защита и сигурност (над 3900 места), на оператори на подвижни съоръжения (повече от 3400 места). Близо 3300 са местата за занаятчии, ковачи, производители на инструменти и сродни на тях. Интерес се поддържа и към финансовите специалисти, касиерите, инкасаторите и счетоводителите (близо 2900 места). Повече от 2700 са местата за работници в строителството. Търсенето чрез бюрата по труда на медицински сестри, акушерки и лекари и други медицински здравни специалисти достига близо 2000 места. Много от позициите, които са най-търсени, са за нискоквалифицирана работна сила, какъвто е основният контингент безработни в бюрата по труда. Такива са местата за неквалифицирани работници (10060), за работници в преработващата промишленост (9900), за работници в добивната промишленост (4400), за обслужващ персонал (близо 4100), за чистачи и помощници в домакинства (3760), за работници по производство на храни и сродни на тях (почти 3000) и др. По-ограничено е търсенето в бюрата по труда на ръководни кадри в различни области, както и на юристи, инженери, фризьори, библиотекари, ветеринари и др. През годината са обявени 310 места за фризьори, козметици и сродни на тях, 300 места за приложни специалисти с контролни функции в добивната и преработващата промишленост и строителството, 230 места за машинни оператори в металургичното производство и металообработването, 210 места за ръководители в преработващата и добивната промишленост, строителството и дистрибуцията, 190 места за специалисти в естествени науки, 180 места за разработчици на софтуер и софтуерни приложения и анализатори, над 170 места за ръководители по продажби, маркетинг и развойна дейност, 145 места за техници в областта на информационните и комуникационни технологии и обслужване на потребители, 120 места за инженери по електротехнологии, 110 места за ръководители в областта професионалните услуги, 97 места за библиотекари, архивисти и уредници, 97 места за ръководители в бизнес услугите и административните дейности и т.н. Запазват се различията в отделните региони по отношение състоянието на местните пазари на

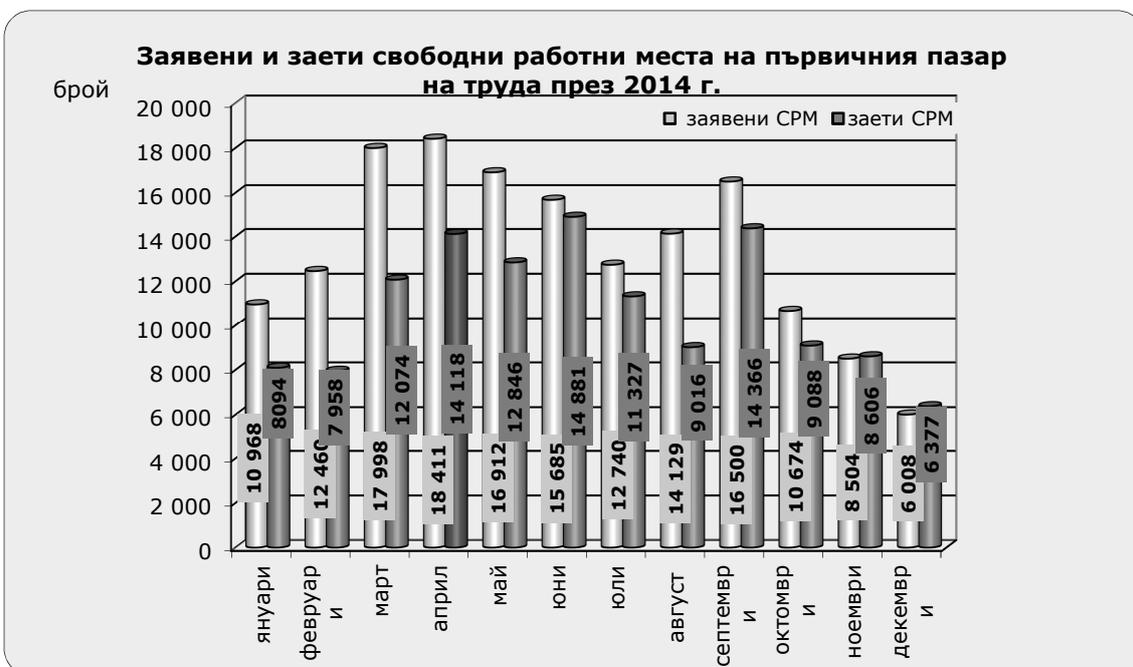
труда, които са пряко зависими от икономическото им развитие. Неравномерното разпределение на свободните работни места продължава и дори през годините се задълбочава. Въпреки подобряващите се данни на национално ниво в страната все още има области, в които възстановяването на трудовия пазар не е започнало или е на начален етап. Бавното нарастване на броя на новоразкриваните свободни работни места, ограничено търсене на работна сила в слабо развитите региони остава основен проблем. По-добрите резултати през годината се дължат на позитивните тенденции в икономически центрове като Бургас, Пловдив, Благоевград, София-град. Традиционно област София-град, която е и най-силно развита икономически, е с най-много заявени работни места на първичния пазар (20602). Следва област Бургас с 13802 места, която е една от най-бързо възстановяващите се в страната по отношение на пазара на труда и за трета поредна година заема второ място по брой обявени работни места. В челната тройка се задържа област Пловдив (11689 места), но местата са близо два пъти по-малко от заявените в София-град. След тях с близки по брой места са областите Благоевград (8851 места), Варна (8621 места), Стара Загора (7102 места) и Велико Търново (7012 места). Почти не се променя ситуацията по отношение на областите, в които се наблюдава дефицит на свободни работни места. На първите две места се задържат областите Перник (1720 места) и Видин (2147 места). Трета позиция се заема от Разград (2322 места), докато през предходната година на това място е област Габрово. Следват област Кърджали (2656 места), Силистра (2706 места) и Габрово (2720 места). Увеличение на заявените свободни работни места спрямо предходната година се отчита във всички области, с изключение на област Разград, където е отбелязан слаб спад от 87 места. Най-чувствителен е прирастът в областите Бургас (с 3597 места), Пловдив (с 2252 места), Благоевград (с 1928 места), София-град (с 1543 места) и Кюстендил (с 1270 места). Най-слабо е нарастването на търсенето на работна сила в област Търговище (със 137 места), в Перник (със 150 места) и в Кърджали (с 239 места). През 2014 г. на първичния пазар са заети 128751 места. Те се увеличават с 15218 места (13.4%) спрямо предходната година (Фиг. 3). Нарастването на заявените работни места рефлектира върху нивото на заетите места и определя тенденцията на растеж. Пиковите моменти в усвояването на свободни работни места са през месеците юни, септември и април. От частния бизнес са усвоени 82040 или 63.7% от всички заети места на първичния пазар. Най-много в частния сектор са заетите места от преработващата промишленост (24991), от търговията, ремонта на автомобили и мотоциклети (15891), от хотелиерството и ресторантьорството (9442), от селското стопанство (7375), строителството (5500) и операциите с недвижими имоти (5043).

Динамиката в професионално-квалификационните характеристики на заетите места за периода е аналогична на тези при заявените места. Най-голямо е нарастването при броя на усвоените места за безработни без квалификация, следват местата за лица със специалност и с работническа професия. Структурата на заетите работни места показва, че

само относителният дял на работните места за лица с работническа професия (11.0) намалява слабо - с 0.3 п.п. Слабо увеличение от 0.4 п.п. има на заетите места за лица без квалификация. Те представляват 74.9% от заетите места на първичния пазар. Делът на усвоените места за лица със специалност се запазва на 14.2%.

Фиг. 3. Заети свободни работни места на първичния пазар на труда

Фиг. 4. Заявени и заети свободни работни места на първичния пазар на труда през 2014 г.

сезонният фактор, въпреки тенденцията все повече да се предлага почти цялогодшна заетост в сферата на туризма, остава един от определящите за

търсенето и предлагането на работна сила. С обявяването на голям брой сезонни работни места през февруари, март, април и май нараства

количественото несъответствие между заявените и заетите места, тъй като се обявяват сезонни работни места, които се заемат в следващите месеци. Сравнително близки са стойностите на заявените и заетите места през юни и юли, което е в резултат на активното назначаване на работа в сезонно зависимите дейности. Доближаване се отбелязва и през месец септември със стартирането на учебната година и заемането на обявените през август свободни работни места за учители. През периода октомври-декември заетите места са повече или равни на заявените поради ограниченото търсене на труд и се заемат места, обявени през предходните месеци.

В бюрата по труда средномесечно на първичния пазар за изследвания период остават незаети 7285. Неусвоените свободни работни места нарастват с 1929 места спрямо предходната година. Преобладават местата за неквалифициран труд, като най-много са от преработващата промишленост.

Няма динамика при трайно незаетите свободни работни места (повече от 3 месеца). Средномесечният им брой се запазва непроменен през 2014 г. - 635 места, при 632 през 2013 г. Почти всички от местата, останали свободни повече от 3 месеца, са за безработни без квалификация (498 места). Традиционно най-голям брой и дял са от преработващата промишленост. Следват местата от транспорта, складиране, пощи и от търговията.

През 2014 г. заявените места *по мерки от ЗНЗ* са 2047, което е над 5 пъти по-малко в сравнение с предходната година. Според месечната динамика по-големи са стойностите през месеците март и юни, когато стартират голяма част от мерките. Близко половината от местата по мерки (49.4% или 1011 места) са заявени от частни работодатели.

Запазва се тенденцията от предходните години най-много работни места да са заявени по мярката, подкрепяща наемане на младежи до 29 годишна възраст – 893 работни места. Тя съставлява 43.6% от обявените по мерки от ЗНЗ места. През годината има интерес към преференцията за наемане на временна, сезонна или почасова работа на безработни лица с трайни увреждания (107 места). Продължава да е актуална мярката, насърчаваща работодателите да разкриват „зелени работни места“ (104 места). Следва мярката, стимулираща наемане на безработни лица с трайни увреждания, включително военноинвалиди (94 места). Разкрити са 91 работни места за безработни лица над 50-годишна възраст. Заявени са 89 места по мярката, стимулираща работодателите да разкриват работно място, на което да наемат безработни майки (осиновителки) с деца от 3 до 5-годишна възраст и 87 места по мярката за стажуване на безработни младежи до 29-годишна възраст без трудов стаж по придобитата специалност. Сравнително голям брой (79) са местата по мярката, подкрепяща работодателя да разкрива работно място, на което

да наема на пълно или непълно работно време безработно лице за чиракуване и по мярката за наемане на безработни самотни родители – 72 места.

По *програми за заетост* са заявени 49378 работни места - с 4135 по-малко в сравнение с предходната година. За част от регистрираните в бюрата по труда от уязвимите групи програмите за заетост са единственият шанс за включване в пазара на труда. И през 2014 г. преобладаващ дял (59.7%) в структурата на местата по програми за заетост отчита НП „ОСПОЗ“ - заявени са 29493 места (с 9254 по-малко от предходната година). Запазването на висок дял по тази програма е в резултат на осигуряване продължаваща заетост на безработни, но като дялът ѝ намалява с 12.7 п.п. На следващо място, както по брой, така и по относителен дял, са местата по втората по големина национална програма „Асистенти на хора с увреждания“. Заявени са 3678 места, като те намаляват с 903 места. Техният дял е 7.4% от всички места по програми и намалява с 1.2 п.п. По регионални и общински програми са обявени 2047 места, които спадат с 365, а дялът им достига 4.1% (с 0,4 п.п. по-нисък). Броят на свободните работни места по браншови програми нараства с 634 до 1778 места, като дялът им е 3.6% при 2.1% през 2013 г. По програма „Старт на кариерата“ са обявени 634 места (с 983 места по-малко) с относителен дял 1,3%, който също намалява (с 1.7 п.п.) и по програма „Красива България“ – 271 места (с 66 повече), като дялът им е 0.5% при 0.4% през предходната година. По схеми на ОП „РЧР“ са заявени 19422 работни места.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Представените анализи на търсенето на работна сила през 2014 г. показат известно стабилизиране на пазара на труда, независимо от продължаващото влияние на последиците от глобалната финансова и икономическа криза. Въпреки това данните свидетелстват за симптоматична неефективност на трудовия пазар. Една от причините за това е повишаващата се продължителна безработица, част от която е структурната безработица, като фактор, възпрепятстващ стабилизирането и балансирането на пазара на труда и ограничаващ икономическия растеж. Основни предизвикателства на пазара на труда са преодоляването на структурните дисбаланси и регионалните диспропорции, ниската мобилност, несъответствието между потребностите на работодателите от работна сила с определена квалификация и професионално-образователните характеристики на безработните лица.

Литература

1. Агенция по заетостта:
<http://www.az.government.bg/>.
2. Национален статистически институт:
<http://nsi.bg/>.

3. Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ - Официален сайт:
<http://ophrd.government.bg/>.

4. Терзиев, В. Арабска, Е. 2015. Изграждането на функциониращ пазар на труда в периода на преход на българската икономика. Научна конференция с международно участие „Иновации в образованието“, 25-27 септември 2015 г. ШУ „Епископ Константин Преславски“. Годишник на ШУ „Еп. К. Преславски“, Т. XIX D Педагогически факултет, Научни трудове от конференция, 82-95.

5. Терзиев, В. Влияние на активните социални политики и програми в периода на активни трансформации на икономиката в България, Примакс – Русе, 2015.

6. Терзиев, В., Арабска, Е. 2015. Социални политики за въздействие на пазара на труда в България. Seventh International Scientific Conference KNOWLEDGE FOR CAPABILITIES AND SKILLS, 4-6 December, 2015, Bansko, Bulgaria. International Journal Knowledge, Scientific Papers, Vol. 11/1, 248-255.